

УДК 342.98

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v96.2022.1>*О. В. Болгар*

ТИПОЛОГІЯ ПРАВОВІДНОСИН ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Реалізація проголошеного Конституцією України пріоритету прав і свобод особистості зажадала створення ефективного механізму їх реалізації та захисту, що визначило найважливіші напрямки державно-правових перетворень. З проголошенням соціальної держави в суспільстві робиться заявка на рішучий крок до переходу від принципу «рівності можливостей» до принципу «рівності результатів». Створення умов реалізації проголошених Конституцією прав і свобод особистості вимагає її активної участі в соціальних і економічних процесах, що обумовлює потребу в радикальному системному оновленні правових форм, що опосередковують державно-владний вплив на інститути громадянського суспільства. Проведена в умовах трансформації економічної і політичної систем адміністративно-правова реформа не може бути зведена до оптимізації та адаптації існуючих правових механізмів державного управління стосовно нових умов, бо в основі її лежать принципово інші підходи до побудови нової системи взаємовідносин виконавчої влади та особистості, заснованої на ідеї забезпечення розумного балансу публічних і приватних інтересів. Різке скорочення сфер, що допускають можливість використання прямих адміністративних методів при істотному збагаченні функціональної ролі держави призвело до появи нових правових форм державного управління. На тлі структурно-функціонального реформування системи виконавчої влади особливої актуальності набула одна з форм її реалізації – державна реєстрація, яка знайшла своє застосування в усіх сферах державного управління (економіка, соціальна та адміністративно-політична сфери). Незважаючи на це, сутність і правова природа державної реєстрації як форми реалізації публічного адміністрування досі не стали предметом детального дослідження в юридичній літературі.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Певним аспектам теоретико-правового дослідження державної реєстрації приділялась увага науковців різних галузей знань. Серед вчених-адміністративістів, які займалися дослідженням цієї проблематики, можна відзначити роботи таких науковців як: В. Авер'янов, О. Андрійко, Д. Бахрах, Ю. Битяк, Л. Біла-Тіунова, В. Вишняков, В. Галунько, А. Головач, І. Голосніченко, І. Задоя, С. Ківалов, В. Колпаков, Ю. Тихомиров, О. Шмалій, М. Шульга та ін.

Враховуючи динамічність адміністративного законодавства, а також досить швидкі темпи розвитку та реформування адміністративного права, багато наукових положень частково втратили свою актуальність. Таким чином, цілком обґрунтовано можна говорити про те, що сьогодні необхідним стає системне і фундаментальне дослідження теоретичних і прикладних проблем, пов'язаних з адміністративно-правовим забезпеченням державної реєстрації на основі новітніх теоретико-правових засад.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є дослідження типології правовідносин державної реєстрації в Україні.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом проявляється тенденція до збільшення видів правовідносин, що обслуговуються інститутом реєстрації, і, відповідно, розширення меж сфери реєстраційного режиму. Цей процес рухається в двох напрямках: реєстрація тих видів правовідносин, які раніше були прерогативою державних органів і не потребували реєстрації (наприклад, реєстрація громадських формувань, засобів масової інформації) та з іншого боку, реєстраційний режим щодо тих сфер суспільного життя, що виникли у зв'язку з розвитком ринкових відносин (наприклад, реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності, реєстрація об'єктів грального бізнесу тощо) [8].

Сфера дії державної реєстрації як одного з важелів державного регулювання є дуже широкою. У юридичній науці це питання вивчається відокремлено, стосовно до конкретних об'єктів, що підлягають реєстрації. Єдиної зведеної роботи в рамках адміністративного права, присвяченої інститутом реєстрації в цілому, досі немає. Є лише окремі роботи з деяких питань реєстрації громадян, реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, реєстрації прав на нерухоме майно, реєстрації товарного знаку, реєстрації прав на землю, ліцензування окремих видів діяльності та інші [4].

Виходячи з аналізу нормативної бази, а також тематичних юридичних джерел, було б корисно з метою однакового розуміння суті адміністративного інституту реєстрації провести класифікацію правовідносин, регульованих нормами цього інституту. Її можна провести по різних підставах:

- по об'єктах і суб'єктах, що підлягають реєстрації;
- по органах реєстрації;
- за характером реєстрації [5].

Подібна класифікація є класичною і зустрічається в роботах певних учених, які досліджують реєстрацію, а також суміжні з нею правові категорії.

Кожен з видів класифікацій сприяє визначенню цілей існуючого державного реєстраційного режиму. В рамках статті вважаємо за доцільне виділити види правовідносин, що обслуговуються інститутом реєстрації, оскільки це дає можливість краще усвідомити юридичну природу реєстрації як правового акту органу виконавчої влади.

Розглянемо кілька авторських поглядів на цю проблему.

Найбільш простою і зручною нам представляється класифікація, що надана Т. Коломоєць [3], яка виділяє наступні види об'єктів державної реєстрації:

1. Події.
2. Юридичні стани.
3. Дії.
4. Матеріальні об'єкти.

До перших відносяться такі події, як народження і смерть.

До других можна віднести такі стани, як:

- укладення та розірвання шлюбу;
- усиновлення (удочеріння);
- встановлення батьківства;
- зміна прізвища, імені, по батькові;

- виникнення, зміна і припинення правового статусу громадян та їх організацій;
- виникнення, зміна і припинення майнових і особистих немайнових прав;
- результати науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності;
- проекти та програми технічної допомоги.

До третіх відносяться реєстраційні процедури таких дій, як:

- угода;
- ліцензія;
- цінні папери;
- нотаріальні дії.

Четверта група-матеріальні об'єкти:

- транспортний засіб;
- зброя та боеприпаси;
- поліграфія, засоби кольорового копіювання;
- небезпечні виробничі об'єкти;
- ліки та вироби медичної техніки;
- зразки виробів народних художніх промислів;
- контрольно-касові апарати;
- земельні ділянки;
- кіно- і відео-продукція;
- дактилоскопічна інформація;
- речовини, потенційно небезпечні для людини і навколишнього середовища;
- продукти харчування;
- технологічне обладнання для виробництва етилового спирту та алкогольної продукції;
- продукти генної інженерії;
- сорти рослин;
- племінні тварини.

Подібної класифікації по об'єктах реєстрації дотримується М. Гурковський [6]. Але така класифікація, на нашу думку, є неповною і не відображає всього різноманіття правового явища реєстрації.

Цікавою видається класифікація, запропонована В. Галуцьком [2]. У своїй роботі автор робить спробу визначити загальний класифікаційний критерій видової належності державної реєстрації. Таким є публічний інтерес, взятий в його конкретному вираженні, в залежності від характеру, рівня і змісту.

На основі обраного критерію в роботі виділяються наступні види державної реєстрації:

- за характером публічного інтересу (публічно-функціональної спрямованості):

1) реєстрація, спрямована на охорону громадського порядку і забезпечення національної (державної) безпеки;

2) реєстрація регулятивно-управлінського характеру;

3) реєстрація, спрямована на забезпечення прав і свобод громадян;

- за рівнем публічного інтересу:

1) реєстрація, спрямована на реалізацію загальнодержавного інтересу;

2) реєстрація, спрямована на реалізацію інтересу органу місцевого самоврядування;

- за змістом публічного інтересу:

- 1) державна реєстрація в економічній сфері;
- 2) державна реєстрація в адміністративно-політичній сфері;
- 3) державна реєстрація в соціально-культурній сфері.

Дана класифікація дозволяє виявити функціонально детерміновані ознаки видів державної реєстрації, що дає можливість впорядкувати реєстраційні процеси і усунути внутрішні протиріччя в регулюванні реєстраційних відносин.

Запропоновану нами класифікацію правовідносин, регульованих нормами інституту реєстрації, можна розділити на два блоки.

Перший блок є типовим, проведеним з підстав, відповідних для класифікації будь-яких видів адміністративних правовідносин:

- за об'єктами і суб'єктами, що підлягають реєстрації;
- за органами реєстрації;
- за обов'язковістю реєстрації;
- за характером реєстрації.

Другий блок класифікації представлений специфічними ознаками, які притаманні саме інститутів реєстрації:

- за наявністю або відсутністю компенсації за реєстрацію;
- за юридичною силою норм, що складають інститут реєстрації;
- за часом дії документа про державну реєстрацію;
- за підвідомчістю прийняття рішення про визнання недіючим документа про державну реєстрацію.

Перший блок класифікації.

1. За суб'єктами, що підлягають державній реєстрації.

– Фізичні особи. Перш за все, це реєстраційний облік громадян за місцем перебування або місцем проживання; облік міграційного процесу громадян; облік чисельності населення, що проживає на певній території; правове становище іноземних громадян; військовий облік громадян (військовозобов'язаних); криміналістичні обліки громадян за описами ознак зовнішності, за відбитками пальців рук (дактилоскопічна реєстрація), за судимістю тощо.

– Юридичні особи та фізичні особи-підприємці. Правоздатність у обох категорій виникає з моменту державної реєстрації. У юридичної особи правоздатність припиняється в момент завершення її ліквідації. Правоздатність фізичної особи-підприємця припиняється, якщо вона подає заяву про анулювання реєстрації та виданого їй свідоцтва або з моменту винесення судом рішення про її неспроможність (банкрутство). В цьому випадку її реєстрація як фізичної особи-підприємця втрачає силу.

– Громадські та релігійні організації.

– Реєстрація в якості кандидата (у виборчому праві). Наприклад, реєстрація в якості кандидата в президенти України.

2. По об'єктах державної реєстрації.

– Події. Наприклад, до них відносяться такі події, як народження та смерть. Так як правоздатність громадянина виникає з моменту народження, реєстрація факту народження носить обліковий, вторинний характер, лише підтверджує юридичну подію появи на людини на світ. Ці події є незалежними від волі і свідомості людини.

– Право. До об'єктів державної реєстрації належать спеціальні права (з'являються у правовласника після реєстраційних відносин). Наприклад, права власності та інші речові права на нерухоме і рухоме майно. Потрібна обов'язкова реєстрація права на нерухоме майно, виключні права (патенти, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування). Реєстрація авторського права є державним підтвердженням і захистом такого права.

– Юридичні стани. Акти цивільного стану: укладення та розірвання шлюбу, встановлення батьківства, усиновлення тощо;

– Дії. До них відносяться реєстраційні процедури таких дій, як угоди, ліцензії, цінні папери, нотаріальні дії та інші.

– Матеріальні об'єкти. Найчисленніша група. Сюди можна віднести наступні об'єкти: транспортні засоби; зброя і боєприпаси; поліграфія, засоби кольорового копіювання; небезпечні виробничі об'єкти; ліки і вироби медичної техніки; зразки виробів народних художніх промислів; контрольно-касові апарати; земельні ділянки; кіно- і відео-продукція; речовини, потенційно небезпечні для людини і навколишнього середовища; продукти харчування; технологічне обладнання для виробництва етилового спирту і алкогольної продукції; продукти генної інженерії; сорти; найменування географічних об'єктів; племінні і домашні тварини.

3. Класифікація по органам, що здійснюють реєстрацію.

– Державні реєстраційні органи публічного адміністрування.

– Державні реєстратори.

4. Класифікація за обов'язковістю державної реєстрації.

– Обов'язкова державна реєстрація – єдиний доказ існування зареєстрованого права. Правосуб'єктність суб'єктів різних суспільних відносин виникає виключно з моменту державної реєстрації. При недотриманні цієї вимоги настає відповідальність відповідно до законодавства.

– Добровільна державна реєстрація необхідна переважно для повного та достовірного обліку відповідних об'єктів, підтвердження та визнання правоздатності суб'єктів у певних суспільних відносинах.

Державна реєстрація найчастіше носить обов'язковий характер. Іноді держава передбачає і необов'язкову (добровільну) її форму. Зокрема, державна реєстрація певних прав на нерухоме майно проводиться за бажанням їх власників. Таким чином, власники нерухомості звільняються від обов'язкової реєстрації своїх прав на неї. Однак при подальшому здійсненні угод з такою нерухомістю реєстрація прав на ці об'єкти є обов'язковою [11; 15].

Таким чином, обов'язкова державна реєстрація є єдиним доказом існування зареєстрованого права. Так, реєстрація громадян за місцем проживання або за місцем перебування є неодмінною. Правосуб'єктність суб'єктів підприємницької діяльності, як юридичних осіб, так і фізичних осіб підприємців, виникає виключно з моменту їх реєстрації. Тільки після цього юридичного акту вони мають легальне право входження в господарський оборот. При цьому в компетенцію уповноважених державних органів входить тільки перевірка дотримання умов, необхідних для створення нового суб'єкта права [16].

У ряді нормативних актів реєстрація передбачена «побічно», тобто без вказівки на її обов'язковість. Але на її обов'язковість вказує настання певних правових наслідків, які виникають як при дотриманні реєстрації, так і при її порушенні. Наприклад, певні правові наслідки виникають тільки при зареєстрованому шлюбі, що свідчить про «непряме підштовхування» з боку держави офіційно зареєструвати шлюб. Фактичні шлюбні відносини знаходяться частково поза сферою правового поля [7].

5. Класифікація за характером державної реєстрації.

– Повідомний характер правового регулювання.

– Дозвільний характер правового регулювання.

Характер правового регулювання залежить від того, що держава вважає за необхідне регулювати жорсткими імперативними методами. Так, реєстрація та облік громадян за місцем проживання або за місцем перебування, дактилоскопічна реєстрація, реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, актів цивільного стану тощо носять повідомний характер.

Яким же чином проявляється повідомний характер реєстрації? Наприклад, для реєстрації громадян за місцем перебування достатньо подання зазначених документів, які підтверджують добросовісне використання громадянином свого права. Надання відповідних документів породжує у органу реєстраційного обліку не право, а обов'язок зареєструвати громадянина в житловому приміщенні, яке він обрав місцем свого проживання. Вимога про надання додаткових документів є грубим порушенням реєстраційного законодавства [10].

Повідомний характер реєстрації обумовлюється тим, що при реалізації деяких загальнодозволених прав громадянину доводиться повідомляти про це органу виконавчої влади. Реєструючі органи засвідчують лише сам факт вчинення будь-якої конкретної дії.

На противагу повідомному характеру регулювання існує дозвільний характер, в рамках якого обов'язкове рішення відповідних уповноважених державних органів на вчинення будь-якої дії може містити як згоду, так і відмову.

Так, держава може відмовити в реєстрації, якщо із заявою звернулася неналежна особа, або якщо документи, надані на державну реєстрацію прав, за формою або змістом не відповідають вимогам чинного законодавства, або у зв'язку з відсутністю у заявника прав на певний об'єкт тощо.

Дозвільний характер присутній і при реєстрації юридичних осіб та підприємців. Їх правоздатність виникає саме з моменту реєстрації. При цьому реєструючий орган перевіряє, чи відповідають установчі документи, порядок утворення особи закону, після чого зобов'язаний зареєструвати особу, внісши її до відповідного державного реєстру. Відмова в реєстрації можлива тільки в разі ненадання необхідних для цього документів, а також надання документів до неналежного органу реєстрації [16].

У реєстраційній системі досить часто відбувається з'єднання повідомного і дозвільного характеру регулювання. Так, у сфері державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності можуть об'єднатися обидва типи правового регулювання. Наприклад, при створенні, злитті і приєднанні об'єднань комерційних організацій такі організації, крім надання ними в реєструючі органи відповідних документів, надають клопотання про згоду на створення, реорганізацію, ліквідацію комерцій-

них організацій у спеціальний антимонопольний орган (АМКУ), що має право відхилити або задовольнити клопотання [9].

Видача дозволу (ліцензії) на придбання і зберігання певного типу зброї також являє собою яскраву ілюстрацію дозвільної системи. Так, органи внутрішніх справ, перш ніж зареєструвати конкретний вид зброї після його придбання і поставити його на облік (зареєструвати), виносять рішення, видавати дозвіл на його носіння чи ні, на підставі передбачених законом даних (досягнення передбаченого законом віку, надання медичного висновку про відсутність протипоказань до володіння зброєю; необхідність проходження перевірки на знання правил безпечного поводження зі зброєю, наявність або відсутність судимості за вчинення умисного злочину тощо). При цьому є окремі види зброї, при придбанні яких взагалі відсутня видача дозволу (ліцензії), так і необхідність його реєстрації (наприклад, механічні розпилювачі, аерозольні та інші пристрої, споряджені сльозоточивими або дратівливими речовинами, пневматична зброя з дуловою енергією не більше 7,5 Дж і калібру до 4,5 мм включно). В такому випадку держава встановлює такі лояльні заходи, виходячи з відсутності суспільної небезпеки і можливості заподіяння істотної шкоди здоров'ю громадян [1; 13].

Таким чином, держава за допомогою жорстких «подвійних» адміністративних методів правового регулювання (дозвільного і повідомного) намагається, по-перше, забезпечити державну і громадську безпеку, а по-друге, захистити права і законні інтереси як самих громадян і господарюючих суб'єктів, так і необмеженого кола осіб, який може постраждати від їх підприємницької чи іншої діяльності.

Ще однією ілюстрацією подвійної системи правового регулювання може слугувати державна реєстрація актів цивільного стану, зокрема реєстрація шлюбу. Так, норми Сімейного кодексу України поширюють свою дію тільки на зареєстровані в органах РАЦС шлюби. У свою чергу, громадяни не зобов'язані їх реєструвати – це особиста справа кожного (тут можливий і добровільний характер реєстрації). При цьому відсоток наявних фактичних (цивільних) шлюбів є досить значним. Але правові наслідки виникають тільки при їх державній реєстрації. Громадяни самостійно в добровільному порядку повідомляють державу про вступ до сімейних правовідносин. Але є ряд обставин, при яких держава, перш ніж зареєструвати шлюб, дає свою згоду або відмову, – це наявність повної дієздатності, яка виникає в повному обсязі з настанням повноліття, 18-річного віку. Згідно з нормами сімейного законодавства, цей віковий ценз з поважних причин може бути знижений до 16 років, а при особливо поважних – до 14 років [7; 12; 14].

Так як той чи інший вид реєстрації переслідує відразу кілька цілей, не можна диференціювати реєстрацію суто за призначенням. Грунтуючись на результатах аналізу нормативної бази, ми змогли виділити ще кілька критеріїв, які, разом з перерахованими вище критеріями, дадуть найбільш повне розуміння правової природи реєстрації.

Другий блок класифікації.

1. За наявності або відсутності компенсації за реєстрацію.

– Платна. Такі процедури є домінуючими в Інституті реєстрації. Більш того, квитанція про оплату реєстраційного збору (державного мита) є обов'язковим документом. Без нього реєструючий орган не має права прийняти справу до розгляду.

Прикладом можуть слугувати реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, реєстрація прав на нерухоме майно та їх обтяжень, реєстрація транспортних засобів і багато інших.

– Безоплатна. Така реєстрація характеризується, перш за все, інтересом в ній з боку держави. Прикладом може служити дактилоскопічна реєстрація, реєстрація нормативних актів тощо.

2. За юридичною силою норм, що складають інститут реєстрації:

– Встановлена законами. Так, наприклад законодавство встановлює обов'язкову реєстрацію актів цивільного стану, реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Здебільшого в законах встановлюються основні положення, завдання, цілі і принципи реєстрації, а сам порядок реєстрації регулюється підзаконними актами. Така реєстрація, як правило, істотно стосується охоронюваних прав і законних інтересів громадян, тому вона повинна бути встановлена насамперед законами [8].

3. За часом дії документа про державну реєстрацію.

– Строковий. Певний термін дії документа про реєстрацію встановлюється найчастіше для суспільно небезпечних об'єктів. Наприклад, державна реєстрація генно-модифікованих організмів.

– Безстроковий. Термін дії такої реєстрації не вказується. Застосовується при реєстрації охоронюваних державою прав і свобод громадян. Наприклад, реєстрація прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

– Тимчасовий. Діє, поки не відпаде необхідність регулювання даного виду суспільних відносин за допомогою інституту реєстрації. Також застосовується у разі дії тимчасового порядку реєстрації, коли основний нормативний акт ще не вступив в дію.

4. За підвідомчістю прийняття рішення про визнання недіючим документу про державну реєстрацію.

Запропонована нами Класифікація дозволить вирішувати наукові та практичні завдання, так як найбільш повно відображає обсяг класифікованого об'єкта.

Висновки. Державна реєстрація є потужним і сучасним методом регулювання різних правовідносин. Правильна реалізація цього інституту залежить від розробленості його нормативної бази, а також закріплення на законодавчому рівні порядку регулювання правовідносин, що становлять предмет інституту реєстрації. Інститут державної реєстрації заснований на імперативному методі регулювання, при якому право виникає на підставі владно-розпорядчого акту реєстрації органів виконавчої влади, а не на підставі договору. Безумовно, реєстраційні правовідносини – предмет адміністративного законодавства, сторонами яких є заявник та відповідні уповноважені державні органи управління. Крім того, встановлення та визначення самого порядку реєстрації, правил ведення державного реєстру є в чистому вигляді адміністративною дією органів виконавчої влади. Порядок створення та структура установи, що здійснює державну реєстрацію як державного органу, також є предметом адміністративно-правового регулювання.

В рамках статті виділено види правовідносин, що обслуговуються інститутом реєстрації, оскільки це дає можливість краще усвідомити юридичну природу реєстрації як правового акту органу виконавчої влади. Запропоновану нами класи-

фікацію правовідносин, регульованих нормами інституту реєстрації, можна розділити на два блоки. Перший блок є типовим, проведеним з підстав, відповідних для класифікації будь-яких видів адміністративних правовідносин: за об'єктами і суб'єктами, що підлягають реєстрації; за органами реєстрації; за обов'язковістю реєстрації; за характером реєстрації. Другий блок класифікації представлений специфічними ознаками, які притаманні саме інститутові реєстрації: за наявністю або відсутністю компенсації за реєстрацію; за юридичною силою норм, що складають інститут реєстрації; за часом дії документа про державну реєстрацію; за підвідомчістю прийняття рішення про визнання недіючим документа про державну реєстрацію. Вважаємо, що критерії даної класифікації повинні знайти своє відображення у відповідних нормативних актах.

Не можна категорично стверджувати про подальше скорочення або розширення сфери застосування інституту реєстрації. З одного боку, окремі види правовідносин, що обслуговуються інститутом реєстрації, будуть виводитися зі сфери державного контролю і передаватися у відання саморегульованих професійних організацій, але це положення відноситься тільки до тих видів правовідносин, які схильні до логічного нормування, а державний контроль за ними здійснюється лише на перехідний період. З іншого боку, скорочення застосування державного директивного управління суспільними процесами викличе розширення сфери застосування інституту реєстрації, що слугує методом некомандного управління.

Література

1. Алімов Р. С. Процедури в адміністративному праві України: теорія і практика : дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Р. С. Алімов. Донецьк : Донецький інститут внутрішніх справ, 2002. С. 164.
2. Адміністративне право України : навчальний посібник : у 2 т. Т. 1 : Загальне адміністративне право / В. В. Галуцько та ін. Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2017. 320 с.
3. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломєць. К., 2009. 480 с.
4. Буханевич О. М. Поняття та сутність процедури надання адміністративних послуг. *Право і суспільство*. 2015. № 5. С. 126–131.
5. Венедиктова І. Юридична природа публічних послуг. *Вісник Харківського національного університету*. 2009. № 841. С. 88–91.
6. Гурковський М. П. Зміст та особливості реєстраційного провадження. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 4. С. 155–164.
7. Державна реєстрація актів цивільного стану за новим сімейним кодексом України та її значення. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_2695 (дата звернення: 15.11.2022).
8. Красовська А. Державна реєстрація як умова реалізації права на підприємництво в Україні. *Адміністративне право*. 2002. № 7. С. 62–64.
9. Кузьменко О. В. Природа реєстраційного провадження. *Вісник Академії митної служби України. Серія : Право*. 2009. № 1(2). С. 81–87.
10. Ніколаєнко К. В. Адміністративні послуги як різновид публічних послуг. *Держава і право : збірник наукових праць*. 2010. Вип. 47. 269–274 с.
11. Слободянюк С. О. Місце та роль інституту державної реєстрації речових прав на нерухоме майно в правовій системі. *Держава і право : збірник наукових праць*. 2011. № 52. С. 298–303.
12. Пашко І. С. Про роботу державної реєстрації актів цивільного стану. *Правовий вісник*. 25 травня 2015 р. С. 3–23.
13. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 18.11.2022).
14. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1 липня 2010 року № 2398-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 38. Ст. 509.

15. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 1 липня 2004 року № 1952-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 51. Ст. 553.

16. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 21.11.2022).

Анотація

Болгар О. В. Типологія правовідносин державної реєстрації в Україні. – Стаття.

У статті досліджено типологію правовідносин державної реєстрації в Україні. Наголошено, що державна реєстрація є потужним і сучасним методом регулювання різних правовідносин. Зазначено, що правильна реалізація цього інституту залежить від розробленості його нормативної бази, а також закріплення на законодавчому рівні порядку регулювання правовідносин, що становлять предмет інституту реєстрації. Визначено, що інститут державної реєстрації заснований на імперативному методі регулювання, при якому право виникає на підставі владно-розпорядчого акту реєстрації органів виконавчої влади, а не на підставі договору. Аргументовано, що реєстраційні правовідносини – предмет адміністративного законодавства, сторонами яких є заявник та відповідні уповноважені державні органи управління. Крім того, встановлення та визначення самого порядку реєстрації, правил ведення державного реєстру є в чистому вигляді адміністративною дією органів виконавчої влади. Констатовано, що порядок створення та структура установи, що здійснює державну реєстрацію як державного органу, також є предметом адміністративно-правового регулювання.

В рамках статті виділено види правовідносин, що обслуговуються інститутом реєстрації, оскільки це дає можливість краще усвідомити юридичну природу реєстрації як правового акту органу виконавчої влади. Запропоновано класифікацію правовідносин, регульованих нормами інституту реєстрації, розділено на два блоки. Перший блок є типовим, проведеним з підстав, відповідних для класифікації будь-яких видів адміністративних правовідносин: за об'єктами і суб'єктами, що підлягають реєстрації; за органами реєстрації; за обов'язковістю реєстрації; за характером реєстрації. Другий блок класифікації представлений специфічними ознаками, які притаманні саме інститутові реєстрації: за наявністю або відсутністю компенсації за реєстрацію; за юридичною силою норм, що складають інститут реєстрації; за часом дії документа про державну реєстрацію; за підвідомчістю прийняття рішення про визнання недіючим документа про державну реєстрацію.

Наголошено, що не можна категорично стверджувати про подальше скорочення або розширення сфери застосування інституту реєстрації. З одного боку, окремі види правовідносин, що обслуговуються інститутом реєстрації, будуть виводитися зі сфери державного контролю і передаватися у відання саморегульованих професійних організацій, але це положення відноситься тільки до тих видів правовідносин, які схильні до логічного нормування, а державний контроль за ними здійснюється лише на перехідний період. З іншого боку, скорочення застосування державного директивного управління суспільними процесами викличе розширення сфери застосування інституту реєстрації, що слугує методом некомандного управління.

Ключові слова: адміністративне законодавство; державна реєстрація; інститут реєстрації; типологія; орган реєстрації; державний реєстратор; публічна адміністрація; адміністративна процедура; реєстраційні правовідносини.

Summary

Bolgar O. V. Typology of legal relations of state registration in Ukraine. – Article.

The article examines the typology of legal relations of state registration in Ukraine. It is noted that state registration is a powerful and modern method of regulating various legal relations. It is noted that the correct implementation of this institution depends on the development of its regulatory framework, as well as the consolidation of the legislative level of the procedure for regulating legal relations that constitute the subject of the institution of registration. It is determined that the institution of state registration is based on the mandatory method of regulation, in which the right arises on the basis of an administrative act of registration of executive authorities, and not on the basis of a contract. It is argued that registration legal relations are the subject of administrative legislation, the parties to which are the applicant and the relevant authorized state management bodies. In addition, the establishment and determination of the registration procedure itself, the rules for maintaining the state register, is in its pure form an administrative action of executive authorities. It is stated that the procedure for creating and structuring an institution that performs state registration, as a state body is also subject to administrative and Legal Regulation.

The article highlights the types of legal relations served by the registration Institute, since this makes it possible to better understand the legal nature of registration as a legal act of an executive authority. The proposed classification of legal relations regulated by the norms of the Institute of registration is divided into two blocks. The first block is a standard one, conducted on the grounds suitable for classifying any types of administrative legal relations: by objects and subjects subject to registration; by registration authorities; by mandatory registration; by the nature of registration. The second block of classification is represented by specific features that are inherent in the Institute of registration: by the presence or absence of compensation for registration; by the legal force of the norms that make up the Institute of registration; by the time of validity of the document on state registration; by the jurisdiction of the decision to declare the document on state registration invalid.

It is noted that it is impossible to categorically say about further reduction or expansion of the scope of application of the Institute of registration. On the one hand, certain types of legal relations served by the registration Institute will be removed from the sphere of state control and transferred to the jurisdiction of self-regulated professional organizations, but this provision applies only to those types of legal relations that are subject to logical rationing, and state control over them is carried out only for a transition period. On the other hand, reducing the use of state directive management of public processes will lead to an expansion of the scope of application of the Institute of registration, which serves as a method of non-command management.

Key words: administrative legislation; state registration; institute of registration; typology; registration authority; state registrar; public administration; administrative procedure; registration legal relations.